

A Bréma-ügy

Bognár Antal fordítása

„Mindig kevesebb van megírva benne, mint amennyi valójában történt”, ez volt Emil szokásos
s
entárja
egy-egy
könyv
elolvasása
után
.
Sokat
olvasott
, többnyire azokat a könyveket, amelyeket Ivan kölcsönzött a Városi Könyvtárból. Néha
emlegette Marcel Karasek jegykezelőt, akivel csaknem tíz éven át köröztek bécsi járatokon.
Tanakodott rajta, vajon élhet-e még. „Többet elolvasott az, mint
amennyi
tíz életbe beleférne”, mondta egyszer Ivannak. „De te ne félj, a villamos és a lány előbb-utóbb
eljön. Most fordult be a
sarkon.”

Ivan hallgatott, várta az alkalmat, hogy megnyilatkozhasson Emilnek. De Emil csak mondta a
magáét körbe-körbe, mintha a 2-est vezetné, és már ki tudja, melyik városnak melyik utcájában
járt. Emil Kohot életében minden problémának megvolt az ikerdarabja, és semmi sem először
történt meg. Hogy olyan nagy lelki nyugalommal szembesült a mindennapi gondokkal, az a
remízes tapasztalatából adódott, a mozdulatból, ahogyan az áramszedőt lebocsátja és
elcsendesül a villanymotor zümmögése. A kiürült villamoskocsikba már csak a takarítónők
motoszkálnak, eltüntetve róluk az utasok hagyta nyomokat. Az orr beszívja a lemosott padló
szagát.

Teodorát a rendimádata megfosztotta az elégedettség képességétől, a világ elszánt felügyeletében lélegzetvételnyi pihenőt nem lehetett venni. A szekrényekben és komódokban ki kellett cserélni a naftalinos zacskókat, mert a molyok szorgalmasan dolgoznak. A vízcsap gumitömítése tönkrement, éjjel nem lehet aludni a csöpögéstől, és a vízszámla is megugrott a múlt hónapban. A pince tavaly óta nincs rendbe téve. A bőröndöknek semmi keresnivalójuk a szekrény tetején, az előszobában. Le kellene vinni őket a pincébe, előzőleg jutazsákba téve, amiben a krumpli volt. Persze előzőleg a zsákokat ki kell mosni. Semmiképp sem a gépben, hanem a kádban. A lefolyóra okvetlenül szűrőt kell tenni. A hűtőszekrényben kiégett az égő. A nappali szoba ablakainál a függönytartók kilazultak, a függönyöket már csak a szentlélek tartja. Új seprű kell minél előbb, parkettafényező, szemeteszacskó. És nagy üvegek savanyításhoz.

Lamentálására Emil csak nevetgélt. Mielőtt az asztalhoz telepedett, a székét mindig gondosan megigazította, hogy ne dörgölje le a falat, a ruháit, a köpönyegeket és kabátokat nagyság szerint szortírozta. Zuhanyozás után áttörölte a kádat, kicsavarta a törülőrongyot, és ráterítette a mosdó alatt a lefolyócsőre, a törülközőket szimmetrikusan rendezte el a tartón, a sérült padlócsempére ráhúzta a gumiszőnyeget. Úgy tűnt, hogy semmi nem hozhatja ki a sodrából. Élete beszabályozott rendje mentes volt minden görcsösségtől, nyoma sem volt benne a szigornak, ami süttött Teodorából. Szokásain semmit sem változtatott: napi tíz szál cigaretta, ebédhez két pohár vörösbor, vacsorára kifli joghurttal. Így élt akkor is, Eva, majd pedig Kamilla mellett.

Minthogy Emil a Bazarovok házába Vladimir halála után költözött, Ivan ezt a kiegyensúlyozott embert, aki alig nyolc évvel volt fiatalabb, mint a nagyapja, Vladimir, úgy fogadta, mint azt a személyt, aki a mesélő helyébe lépett. Úgy vélte, minden családban van valaki, aki a mesékkel térben és időben összeköti az eseményeket és a szereplőiket. Noha Emil nem ismerte Igor Bazarovot, következésképp Ivan nem számíthatott többé új történetekre az apjáról, a jövevény a doréli házban mégis új mozzanatokkal gazdagította a nagyapa elbeszéléseiből megismert városok képét.

„Persze, tudom, hogy hol állt a Havelka panzió, a vasútállomás közelében. Azokról a különös lámpákról nincs tudomásom. Soha nem éjszakáztam ott”, mondta Emil. „Gyakran megfordultam viszont a Hotel Paris kávéházában, ahol a nagyapád muzsikált. Igaz, már csak néhány évvel utána. De akkor is oroszok játszottak a Parisban. Vasárnaponként a 11-es vonalon a villamosok tele voltak oroszokkal. Az Olšanska temetőnél szálltak le. Az én kedvenc helyem az Aganjok orosz vendéglő volt a Mala Štěpánská utcában, nem messze a Foch utcai lakhelyemtől. Azt is tudom, hol van a Telepy utca. Azt mondod, a tieid ott laktak, amikor Pesten éltek. Az egy kis utca, amelyben illatszergyár működött. Az egész utca szaglott tőle. Nem mesélte a nagyapád? Mert az illatszergyár biztosan ott volt az ő idejében is. Én a Kálvin térenél laktam. Fél óra gyalog a Telepy utcától. Nem, Bukarestben sohasem jártam. Odesszában sem. Sem pedig Brémában.

De ismerem a mesét a brémai muzsikusokról. Az az a mese, amelyikben a kivénhedt számár, a kutya, a macska meg a kakas elindulnak Bréma városába, hogy ott városi muzsikus válják belőlük, aztán útban Bréma felé valahol az erdőben egy tanyán rablóbandára bukkannak, és olyannyira rájuk ijesztenek ordítással, ugatással, nyávogással és kukorékolással, hogy a zsványok elszaladnak. Nekik meg ott marad a rablott kincs. Nem tudom, mit ért, de biztosan elegendő ahhoz, hogy vénségükig vígan éljenek. Mi a történet tanulsága? Az utazás... Bár sohasem jutottak el Brémába, az oda vezető úton meggazdagodtak.”

Sétájából hazafelé menet Ivan nagy ívben kerülgette lakókörzetét. Mindig más volt az utca, amelyiken hazament. A nyitva hagyott és a csukott ablakok más-más elrendezése a házakon, amelyek előtt elhaladt, a leengedett és a felhúzott redőny, a teraszok és a balkonok virágjai, egy arc, mely váratlanul megjelenik valamelyik ablakban, új portéka az üzletek kirakatában, a parkoló gépkocsi rendszáma (ezeket folyton összeadogatta), egy virágba borult fa az udvar kerítése mellett, a járdára kitett asztalok egy kávéháznál, állványzat egy épület falánál – mindennaposan változtatgatták az utcák kézírását, és azt mindannyiszor újra meg kellett fejteni.

Ahhoz pedig, hogy észre tudja venni az ember a változásokat a város arcán, hogy meg tudja határozni egy külvárosi utca pulzusa, hogy megkaphassuk egy félreeső terecske laboratóriumi elemzését, magányosan kell élni. A magány csak felületes szemlélőnek a nyugalom és az eseménytelenség állapota, valójában minden magányosság a történesek csodáját takargatja. A magányosnál senki sem él eseménydúsabb életet, mivel őt nem nyugtalanítja másvalakik örökös lábatlankodása, és így ő ki sem dugja a fejét az örökös nap ampullájából. A reggeli bevásárlást az egyedül élők életében nem keretezik banális beszélgetések, utazás az, amelyen izgalmas találkozások következnek be. A mindennapos rituálék beépülnek a mozgás végtelenített szerkezetébe. Egy magányos, aki félreáll, jobban lát.

És Ivan Bazarov mindig a kívülálló helyzetét vette fel. A kívül helyezkedés különféle módszereit már gyermekkorában elsajátította, amikor először helyettesítette be apja alakját, aki a háború befejezése előtt két hónappal tűnt el. Ivan tucatnyi változatát dolgozta ki apja szökésének a Stalag 42-ből (a mozaikszó olyan volt, mint egy sakk-kombináció). Az első kivételével mindegyik nyitva hagyta a magyarázatot apja elhatározására, hogy nem tér vissza Belgrádba. Ez a szökés a munkatáborból, amelyben, mint ahogy Teodorának írta, elviselhető körülmények között éltek, a szökés alig két hónappal a háború vége előtt olyan talányos volt Ivan előtt, hogy semmi módon nem tudott a végére járni. Az első, gyermekkorában Ivannak oly szívmengető változatot, mely szerint Igor azért szánta rá magát a szökésre, hogy visszatérjen Belgrádba, idővel teljesen kiiktatta. A felnövekvés kínjai, a csendes zsarnokoskodás, amit

fölötte Teodora gyakorolt, másféle változatokat erősítettek, melyek szerint Igor Bazarov úgy nyit új lapot, ahogyan Emil Kohot ötször is megtette életében. Villamost váltani és elindulni egy másik irányba. Mindamellet mindegyik változatban Igor Bazarov sok-sok év után valami módon üzen fiának sőt talán be is toppan a dorćoli házba.

Jeladás persze bármi lehetett. Az a négy visszakozz is a lányokkal jelzése volt annak, hogy élete isteni erők hatására különleges élményekre van rendelve. Mindennek meg kell adni az árát, a kudarcok nyilván csak nagy siker zálogai lehetnek. Az élet rendje, melyet Teodora követett, a tárgyakból áradó végzetes jelentések összeszövődése, a babonasága kikövezte útvesztő Ivan tudatában éppen az ellenszegülése által vésődtek be, azáltal, ahogyan anyja életfelfogását viszolyogva vette tudomásul. Kapálózásával csupán egy kifinomultabb életszervezést munkált ki, és ilyen módon továbbépítette Teodora világát.

Emil egyszer elmondta Ivannak, hogy Pesten ismert egy alvilági figurát, Nagy Péternek hívták. Különleges tanfolyamot vezetett. A jelölteknek a legapróbb mozdulatokra ügyelve ki kellett tanulniuk a zsebtolvajlás és a betörések fortélyait. A zsenge korú „tanulók” egy megtermett bábun gyakoroltak, melynek kabátján több tucat csengettyű fityegett, csak a kiiskolázott kéz tudta úgy kibűvölni a bábú zsebéből a pénztárcát, hogy egy csengettyű se szólaljon meg. Csengettyűket akasztottak az ajtóra is, amelyet Nagy Péter tanulóinak fel kellett feszíteniük.

Fia életében Igor Bazarov éveken át ilyen, csengettyűkkel teleaggatott bábú volt. Ivan minden mozdulatát a bábú által elfoglalt helyzethez igazította, míg csak meg nem győződött róla, hogy kellő biztonságra tett szert. A csengettyűk némák maradtak. A feltört zárok hangtalanul nyíltak.

Az a mozdulat, ahogyan ujjával a kerámialapot érintette az újvidéki cukrászdában, apja érintésének megérintése ismétlődött meg azon az éjszakán, amikor először aludt Oliverával. Reggel a szemét jártatva a nappali könyvespolcán egy szürke színű, vékony kis könyvre lett figyelmes, úgy hitte, egyáltalán nem véletlenül, ez volt a *Karlsbadi bedekker*. Amikor elolvasta benne Alan Szimonovics Gazdanov Szofija Ermolenko asszonynak szóló ajánlását, Ivan megkérdezte Oliverát, milyen rejtélyes indoka volt annak, hogy az ajándékozó ajánlással lássa el a könyvet, mintha valami nagy értéket képviselne.

„Amennyire Pavel elbeszéléseiből fel tudom idézni – mondta Olivera –, három-négy éves lehetett, amikor az anyja megismerkedett Alan Szimonovics Gazdanov orvossal, tehát ez

1895-ben vagy 1896-ban történt, Karlsbadban, bő egy évtizeddel ennek a könyvnek megjelenése előtt. Özvegyember volt, tizenöt évvel idősebb Szofijánál, Pavel közlése szerint nagyon fess férfi. Néhány éven át fenntartott, jobbára a karlsbadi nyaralásokra szorítkozó kapcsolatuk minden bizonytalán véget ért még a könyvajánlás előtt. Szofija Ermolenko később hozzáment egy finnországi szőrmekereskedőhöz. Négy hetet töltöttek el Karlsbadban 1908 nyarán. Velük volt az akkor már tizenhat esztendőes Pavel is. Ő nem emlékezett rá, hogy azon a nyáron Karlsbadban találkoztak volna Alan Szimonoviccsal. Igaz, Pavel maga keresett magának kedvtelést. Először esett nagy szerelembe, egy nálánál tíz évvel idősebb hölgybe. Gyakran szóba hozta ezt a karlsbadi nyaralást, azt a nőt, akivel éveken át levelezett, talányosan mindig csak a lipcsei Fridának nevezte. Soha többé nem találkoztak, noha később, amikor Berlinben élt, Pavel tervezte, hogy elutazik Lipcsébe, és felkeresi.”

Ivan lapszéli bejegyzéseket, aláhúzott sorokat keresve lapozgatott a könyvben, de a merev, töredezett szélükön megsötétült lapok makulátlanok voltak. Egyszer, amikor figyelmesen végigböngészte az orvosok névsorát, akik ama régi, 1906-os évben Karlsbadban rendelték, a 85. oldal alján rábukkant bizonyos dr. August Hermannra, pácienseket minden reggel 7 és 9 között, valamint délután 3 és 4 óra között fogadott a Bremen panzióban. Különös név egy panzióhoz, mely Európa közkedvelt gyógyfürdőjének idilli környezetében üzemel. Vajon miért választotta tulajdonosa ezt a nevet?

Ez volt Ivan első gondolata, és a következő napokban nem hagyta nyugodni. Jelek szövik át a világot, jelek szunnyadnak az emberek, helyek, városok nevében, a tárgyakban, a fényképekben és a könyvekben, az álmokban, a megmagyarázhatatlan készletben, hogy az ember hirtelen megváltoztassa az útírányt, amelyen általában hazatér. A gőzhajómenetrend egy fedele vesztett brosúrában, amely éveken át hever egy antikvárium valamelyik polcán, jeleket rejt, melyek, ha pontosan megfejtik őket, gyökerében megváltoztathatják annak az életét, aki belefeledkezik a felfedezésbe. Csak ha elég hosszan fülel a kihajózást bejelentő hajókürt bűgására, és merész vargabetűt tesz a lábjegyzet biztos ladikjával, mely a szökevény elvezeti az ő története szigetére. Mert az emberek többsége, Ivannak ez volt a meggyőződése, soha nem fészkel meg a saját történetében, ehelyett idegen mondatok labirintusában kóvályog a szavak megtévesztő jeladását követve, feledve, hogy a az egész élet csupán a ki nem mondott, az elhallgatott, a rejtve maradt dolgok gyűjteménye.

A szó gyanús fabrikátum, nincs meg

benne

a gondolat íze-bűze, amely létrehozta. Hogyha a gondolatokat ki lehetne hangosítani, ha a szavak felhangok nélkül kihalltszanának a mozgó színpadok függönye mögöl, ha a mindentudó kórusok feltárnák a követendő menetrendet, akkor megszűnnének a félreértések, amelyek között eltelik az élet.

„Bremen”, mondta maga elé Ivan. „A város? A kikötő? A tábor?”

Olivera egyszerre megértette, hogy Ivan a részét követeli a történetből. A fa cigarettatartóból kivett egy szálat. Az első leszívott füsttel mintha felhúzná a függönyt a színpad előtt, hogy elkezdődjék végre az előadás, Olivera közli Ivannal, hogy már régóta készül annak elmondására, közte és az apja, Igor között a rokonszenven kívül soha semmi sem volt. Olivera hiszi, hogy e szavak nem ferdítik el a gondolatát, nem ferdítik el az igazságot, mert abban a percben annak semmi köze az igazsághoz. Hiszen az a délután Sušakon, amikor felment Igor szobájába, hogy megvizsgálja sebesült homlokát, most, húsz év elteltével tényleg semmis. Mint ahogy semmis az az idők bugyrából előranciaigált doktor August Hermann, rendelője fogadási óráinak közhírré tett értelmetlen adatával, melynek semmi súlya nincs már, mint ahogy nincs semmi jelentősége annak, mennyibe kerül az út fiákkal a karlsbadi vasútállomástól a Bremen panzióig. Vagy az a tájékoztatás, hogy istentiszteletet a West Enden, a görögkeleti templomban vasárnap és ünnepnapokon Nikola Ruskov atya végez délelőtt 11 órakor és este hatkor. Vagy hogy ama régi, 1906-os évben a nyári idény alatt a Városi parkban minden vasárnap 57 tagú zenekar játszik maestro Piringer vezényletével. Vagy hogy 1940 nyarán a Kontinental teraszán Igor Bazarov kvartettje zenél. Egy idő után a tények a hazugságok nyelvén szólnak, mert időközben kicserélődtek a körülmények, és a jelen idő érvényességi körében már nem neveznek meg, nem magyaráznak, nem igazolnak, nem is cáfolnak, csupán nem kíváncsi vendégei egy grammatikánk, mely nem ismer rájuk.

S akkor, Oliverát csókolva, mentesülve apja jelenlététől a testében, Ivan először fedezi fel a birtoklás varázsát.

(Részlet a szerzőnek a [Napkút](#) kiadónál megjelent regényéből)